
**Investigating The Rigid and Derivative Names in Kadi
Burhaneddin Collection**

Lecturer: Ibtisam Oraibi ABDULLAH
University of Baghdad – College of Language
Department of Turkish Language and Literature
Master of Arts in Turkish Language
ibtisamuraibi@colang.uobaghdad.edu.iq

DOI: [10.31973/aj.v1i138.1185](https://doi.org/10.31973/aj.v1i138.1185)

Abstract

The origin of the common Turkish language which is known today as "Ottoman Turkish Language" comes from the era of Ottoman State and was written in Arabic letters. It contains numerous Arabic, French, and English loanwords. And different social, political, economic and cultural Turkish phrases and expressions are obviously affected by the Arabic language.

The paper aims at investigating the employed Arabic words in the collection of Kadi Burhanettin and clarifying its segments and morphological functions and studying the Turkish suffixes and auxiliary verbs which are used with Arabic words in addition to analyzing the using of the Arabic letters in old ottoman texts and their equivalents in modern Turkish language.

Keywords: Arabic Loanwords, Ottoman Turkish Language, Kadi Burhanettin Collection , Noun, Adjectif.

Kadı Burhaneddin'in Divanı'nda Câmîd ve Müştak İsimlerin İncelemesi

Yard.Doç. İbtisam Oraibi ABDULLAH

Bağdat Üniversitesi / Diller Fakültesi

Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

E-posta: ibtisamuraibi@colang.uobaghdad.edu.iq

özet

Kadı Burhaneddin'in Divanı'nda Câmîd ve Müştak İsimlerin incelemesi başlığını taşıyan bu incelemede Arapça isimler tespit edilmiş ve tek tek Arapça Câmîd ve Müştak İsimlerin açısından incelenmiştir. Bu çalışma uygulamalı olduğundan Kadı Burhaneddin'in divanı'nda bir kaç örnekte bulunan Arapça kelimelerle kullanılan Türkçe eklerini ele aldım. Divan daha önce Muharrem Ergin tarafından transkripte edilmişse de burada divanın tıpkıbasımı esas alınmıştır.

İncelemede iki ayrı dil ailesine mensup Arapça ve Türkçe arasındaki gramer farklılıkları örneklerle gösterilmeye çalışılmıştır. Osmanlıcada Arapça isimlerin her cinsi kullanılmıştır. Bunları 12 çeşittir. "isim, masdar, ismi fâ'il, ismi mef'ûl, sıfat-ı müşebbehe, ismi tafdîl, mübalağa-i fâ'il, ism-i zamân , ism-i mekân, ism-i âlet, ism-i mensûb ve ismi tasgir" dir. Çalışmada ek almamış ve Türkçeden ek almış Arapça isimlere dönüşenler de tespit edilmiştir.

Sonuç bölümünde çalışmada incelenen verilerden elde edilen sonuçlar özetli bir şekilde ortaya konulmuştur.

Anahtar kelimeleri: Yabancı kelimeler, Osmanlıca, Kadı Burhanettin, Sıfat, İsim .

Giriş

Türkler islamlığı kabul ettikten sonra, islam uygarlığının temel yazısı olan Arap harflerini de kullanmıştır (DEMİR,2006: 26). Arap harfleri Türklerin arasına islâmiyetle birlikte girmiş, 10. Yüzyıldan 20. Yüzyılın başlarına kadar bin yıla yakın bir zaman arasında kullanılmışlardır (ERGİN, 1958: 306).

Yabancı kelimeler Türkiye Türkçesinde kullanıldıkları halleriyle üretim ve çekim ekleri alıp uzatılırlar (BANGOGLU, 2007: 92) . Türkçede bu şekilde yabancı bilhassa Arapça , Farsça isimlerle yapılmış pek çok birleşik fiil vardır. İsim + yardımcı fiil şeklinde oluşan birleşik fiillere yer verildi (ERGİN, 2000: 386).

İsim: canlı ve cansız, somut ve soyut olmak üzere bir varlığı gösteren kelimedir (SEVİNCH,2013: 14). İsimler: varlıkları bildiren sözcüklere isim denir (HENGİRMEN, 2007: 116). İsimler: özel isim, cins isim, tekil isim, çoğul isim, topluluk isim gibi türlere ayrılır (KORKMAZ, 2007: 7) .

Türkçe isim çeşitleri vardır. Kapsamları bakımından (özel isimler ve Genel isimler). Gösterdikleri kavramın mahiyeti bakımından (madde isimleri ve mana isimleri). Yapıları bakımından (basit isimleri, birleşik isimleri ve türemiş isimleri). (GUNESH, 1997: 89- 109)

Arapça kelimelerin yapısı Türkçede kullanılmayan fiil çekimlerini bir taraf bırakırsak, Arapça kelimeler yaklaşık iki bölüme ayrılır:

- a- İsm-i câmid "Asıl isimler " bölümüne giren kelimeler "özel, cins ve sayı" isimleridir.
- b- İsm-i müştak "Türemiş isimler" ise "masdar isimleri, ism-i fâ'il, ism-i mef'ûl, sıfat-ı müşebbehe, mübalağa-i fâ'il, ism-i tafdîl, ism-i mekân, ism-i zamân, ism-i âlet, ism-i tasgîr, ism-i mensûb" olarak bölümlere ayrılır (DEVELİ, 2012: 3).

Bilindiği gibi, "İsm-i fâ'il, ism-i mef'ûl, sıfat-ı müşebbehe, ismi tafdîl, mübalağa-i fâ'il, ism-i âlet, ism-i mensûb" cinsinden kelimeler sıfatlırlar. "masdarlar, ism-i mekân, ism-i zaman, ism-i âlet, ism-

itasgîr" cinsinden kelimeler ise isimdirler. Türkçeye geçen Arapça kelimeler genellikle isim cinsinde olup şu çeşitlere ayrılırlar:-

1. Masdarlar: masdar hareke isimleri olup Türkçenin fiil isimlerinin karşılığıdır.(ERGİN,2016: 33)
2. Bütün bu sülâsî masdarların ism-i fâ'il "fâ'il" vezninde olur.
3. Bütün bu sülâsî masdarların İsm-i mef'ûl " mef'ûl" vezninde olur. .(ERGİN, 2016: 38)
4. Sıfat-ı müşebbehe: bunlar normal sıfatlardır. Başlıca vezinleri "ef'al", "fa'lan" ve "fa'îl" dir. (TİMURTASH,2008: 127, 144)
5. İsm-i tafđî büyültme isimdir. Bu kelimeler daha çok veya en çok ifadeleriyle büyültme ve aşırılık ifade ederler.
6. İsm-i tasgîr küçültme isimdir.
7. İsm-i mensûb bunlar aidiyet, nisbet isimleridir.(ERGİN, 2016: 55)
8. İsm-i mekân: yer gösteren kelimelere ism-i mekân denir.
9. İsm-i zaman: zamana delâlet eden kelimelere ism-i zamân denir.
10. İsm-i âlet : âlet ve edevât ismi olan kelimelerdir.(TİMURTASH, 2008: 146- 147)
- 11.Mübâlağa-i fâ'il, temel olarak fiilde belirtilen hareke, oluş veya kılışın özne tarafından çok fazla, son derecede yapıldığını ifade eder.(DEVELİ, 2012: 13)

Kadı Burhaneddin(1344- 1398) Divan eldeki mevcut tek eseridir. Dil olarak Azeri Türkçesinin özelliklerini gösteren bu eserin yine bilinen tek nüshası vardır (GULSEVİN, 2004: 65) . Divanın içinde 1500 kadar gazel, 20 rubai, 119 tuyuğ ve birkaç müfret vardır. Divan her sayfasında 16 satır bulunmak üzere 608 sayfa tutmaktadır (BURHANETTİN, 1944: V).

Bu divanında bulunan Arapça ve Farsça kelimeler çoktur. Aşağıda yaptığımız dizinde sadece Arapça isimlerini gösterilmiştir. Arapçada isme 12'e ayrılır. Divanından alınan isimleri gösterirken şu metot izlenmiştir:

Birinci sütunda alfabeye göre isimler dizini yapılmıştır. İkinci sütunda Trnaskripsiyonu gösterilmiştir. Üçüncü sütunda ismin türü gösterilmiştir. Dördüncü sütunda ise sayfa ve satır numarası tespit edilmiştir.

Aşağıdaki tabloda ek almamış olan bazı Arapça isimleri ve türleri tespit ettim.

Arapça isimleri	Trnaskripsiyon	İsm-in türü	Sayfa / Satır
الله	Allah	İsm-i âlem	S.92/16
انكار	inkâr	Masdar	S.11/5

أعظم	A'zam	İsm-i tafdîl	442/6
أعلا	Â'la	İsm-i tafdîl	S.16/11
انسان	İnsan	Cins ismi	S.13/5
أدم	Âdem-i	İsm-i âlem	S.19/4
الحق	El-hâk	Masdar	S.9/9
براهيم	Berâhîm	İsm-i âlem	S.3/12
بُستان	Bustân-ı	İsm-i mekân	S.50/16
بغداد	Bağdâd-i	İsm-i mensûb	S.30/3
تدبير	Tedbîr-i	Masdar	S.1/7
جدول	Cedvel	İsm-i mekân	S.11/6
جعفري	Ca'ferî	İsm-i mensûb	S.6/7
جفا	Cefâ	Masdar	S.26/10
حُسن	Hüsn	Masdar	S.5/1
حسينى	hüseynî	İsm-i mensûb	S.6/7
حجر	Hecr	Somut ismi	S.29/15
خلق	Ḥalk	Masdar	S.3/4
خالق	Ḥâlik	İsm-i fâ'il	S.45/14
خادم	Ḥâdim	İsm-i fâ'il	S.53/9
خَالِص	Ḥâlis	Masdar	S.53/5
خبر	Ḥaber	Masdar	S.25/1
دينار	Dînâr	Cins isim	S.16/17
داود	dâud	İsm-i âlem	S.26/5
رُوح	Rûh	Cins isim	S.21/10
رب	Râb	İsm-i âlem	S.36/13
رضوان	Rıdvân	Az kullanılan masdarlar	S.55/14
زَاهِد	zâhd	İsm-i fâ'il	S.498/15
زُهد	zühd	Masdar	S.4/10
زلفى	zülfi	Masdar	S.1/6
سَاقِي	Sâkî	İsm-i fâ'il	S.22/4
سُرْعَت	Sür'ât	Masdar	S.34/1
سلسه	silzile	Masdar	S.25/12
سَاجِد	Sâcid	İsm-i fâ'il	S.498/16
سَحْر	Seher	İsm-i zaman	S.469/13
سيف	Seyf	İsm-i âlet	S.105/2
شاهد	Şâhid	İsm-i fâ'il	S.5/4
شيعة	Şi'a	Masdar	S.6/7
شَمع	Şem'	Somut ism-i	S.20/6
شعر	Şi'r	Masdar	S.54/9
صاحب	Sâhib	İsm-i fâ'il	S.32/3
صحبَت	sohbet	Masdar	S.22/1
صباح	Sabâh	İsm-i zaman	S.448/1

صفا	Safâ	Masdar	S.24/5
ضيافت	Ziyâfet-i	Masdar	S.55/1
طوفان	Tûfân	Az kullanılan masdar	S.53/11
طالب	tâlib	İsm-i fâ'il	S.142/16
طبيب	tabîb	Özel ismi	S.8/5
عاشر	'âşir-i	Sayı ism-i	S.38/6
عبادت	İbâdet	Masdar	S.59/13
عابد	'abid	İsm-i fâ'il	S.578/5
عاشق	'âşık	İsm-i fâ'il	S.11/11
عشق	'ışk	Masdar	S.1/3
عالم	'alim	İsm-i fâ'il	S.60/14
عالمي	'alem-i	İsm-i mensûb	S.392/1
علم	'alem	Cins ismi	S.62/1
عمل	'amel	Masdar	S.5/10
علاج	'ilâc	Masdar	S.1/3
عهدي	ahdî	İsm-i mensûb	S.313/4
فتح	Feth	Masdar	S.17/11
فردوس	Firdevs	İsm-i mekân	S.16/11
فدى	Fida	Masdar	S.23/3
قطع	Kat'	Masdar	S.19/14
قربان	Kurbân	Az kullanılan masdarlar	S.53/16
قول	kavl	Masdar	S.5/10
کنایت	Kinâyet	Masdar	S.31/14
کافر	Kâfir	İsm-i fâ'il	S.70/1
لطيف	lâtîf	Masdar	S.296/4
مملکت	Memleket	İsm-i mekân	S.1/7
منظوم	Manzûm	İsm-i mef'ûl	S.19/3
معبود	Mâ'bûd	İsm-i mef'ûl	S.26/4
محمود	Mahmûd	İsm-i mef'ûl	S.26/8
موعود	Mev'ûd	İsm-i maf'ûl	S.26/10
مشکور	Meşkûr	İsm-i mef'ûl	S.27/1
محروم	Mahrûm	İsm-i mef'ûl	S.1/12
محبوب	Mahbûb	İsm-i mef'ûl	S.353/12
مذموم	Mezmûm	İsm-i mef'ûl	S.165/6
مدوح	Memdûh	İsm-i mef'ûl	S.165/6
مداح	Medah	Mübalağa-i fâ'il	S.153/15
مسکين	Miskîn	Mübalağa sigası	S.468/12
مجلس	Meclis	İsm-i mekân	S.2/8
مقام	Makâm	İsm-i mekân	S.41/6

مخزن	maḥzen-i	İsm-i mekân	S.51/8
محراب	Mihrâb	İsm-i mekân	S.7/7
مصباح	Misbâh	İsm-i âlet	S.143/13
مفتاح	Miftâh	İsm-i âlet	S.143/14
ميزان	Mîzân	İsm-i âlet	S.244/5
مجاهد	Mücâhid	İsm-i fâ'il	S.498/13
مُصاحِب	Musâhib	İsm-i fâ'il	S.463/1
موسى	mûsâ	İsm-i âlem	S.16/15
مولود	Mevlûd-ı	Masdar	S.45/15
نقطة	nokta	Masdar	S.21/11
نَظَر	Nazar	Masdar	S.25/2
هجر	Hecr	Masdar	S.56/12
وَصَل	Vasl	Masdar	S.38/2
وصال	Visâl	Masdar	S.61/2
يوسف	Yûsuf	İsm-i âlem	S.70/7

Kadı Burhaneddin'in divanısın'da birkaç seçilen örnekte bulunan Arapça isimlerle kullanılan Türkçe eklerini ele aldım. Uygulamada birkaç örnekte Arapça kelimelerle kullanılmış Arapça dilbilgisi şeklinde isim çekim ekleri, iyelik ekleri, çoğul eki ve tamlayan ekleri tespit ettim.

1. İsim çekim ekleri göre altıya ayrılır: yalın durum, Belirtme eki (mef'ulün bih) "-ı, -i, -ü,- u, -yı,- yi, -yu, -yü" Osmanlıcada (ى | يى) şeklinde yazılır. Yönelme eki (mef'ulün ileyh) "-a, -e, -ya -ye" Osmanlıcada (ه / به) şeklinde yazılır. Kalma eki (mef'ulün fih)" - da, -de, -ta, -te " Osmanlıcada (ده) şeklinde yazılır. Çıkma eki (mef'ulün - anı veya minh) "-dan , -den, -tan, -ten" Osmanlıcada(دن) şeklinde yazılır. Tamlayan eki: "-ın,- in,- un, -ün, -nın, -nin,- nun,- nün" Osmanlıcada (ك / نك) şeklinde yazılır. (TİMURTASH, 2008: 112). İzafe terkinde (isim tamlamasında) birinci isme muzâf (tamlanan), ikinci isme muzâfun ileyh(tamlayan) denir. Muzâf, harfî ta'rîf (ل) veya tenvin almaz. Muzûfun ileyh, harfî t'arîf (ل) veya tenvin alır.(CHORTU, 2014: 315)

2. İyelik Ekleri bunlar:

Tekil 1. Şahıs –m şekli eski yazıda sadece (م) yazılır.

Tekil 2. Şahıs –n eski yazıda (ك) yazılır.

Tekil 3.Şahıs "-ı, -i, -u, -ü, (ى) -sı, -si, -su, -sü (سى)" şeklinde yazılır. Osmanlıcada teklik üçüncü şahıs eskiden yalnız düz şekilleri vardı. Üçüncü şahıs iyelik eklerinden sonra isim hal (belirtme) ekleri gelirse araya yardımcı –n- getirilir ve iyelik ekinin "-ı ve -i –sı" yazılmaz (TİMURTASH,1999: 52).

Çoğul 1.Şahıs "-mız, -miz,- muz, -müz" (مز) şeklinde yazılır.

Çoğul 2.Şahıs "-nız, -niz, -nuz, -nüz" (كز) şeklinde yazılır

Çoğul 3.Şahıs "-ları, -leri" (لری) şeklinde yazılır (DEMİR, 2006: 330).

Türkçede kullanılan Arapça tabirlerde Arapça izafet zamirleri, iyelik zamirleri çok geçerler. Onlar da şunlar: Tekil -ye, -yi-, -i "benim, beni ve bana" /- ke, -ki "senin, seni ve sana" / -hü, hi, h "onun, onu ve ona"; Çoğul -na "bizim, bizi ve bize" / -küm "sizin, sizi ve size" / -hüm, -him "oların, onları ve onlara" (ERGİN, 2016: 68).

3.Türkçede çoğul eki "-lar, -ler". Çokluk eki ünlü uyumlarına göre isimlere"- lar –ler" biçiminde eklenir. (لر) şeklinde yazılır (BARIN Erol- DEMİR, 2008: 129).

Arapça kelimelerle kullanılan çoğul eki "-lar,-ler" gösterir. Arapçada isimleri iki türe ayrılır. Bunlar " müfrad ve cem' " (FUAD PASHA, 1866 :29) . Arapçada cem' üç şeklide yapılır. Cem'-i müzekker salim osmanlıcada (-in) şekli daha çok kullanılır. Cem'-i münnes sâlim müfred kelimenin sonuna elif ve te (ت) at eki getirilmek suretiyle yapılır. Cem'-i mükesser müfredin veznini değiştirerek, yani ekleme harfler getirerek yapılan cem'lerin pek çok vezni vardır (ERGİN, 1958: 393). Tesniye "لین-eyn veya ان-an" ekleri ile yapılır. Osmanlıcada tesniye az kullanılır ve daha çok (-eyn)li şekil tercih edilir (ERGİN, 2016: 59).

4. Vasıta eki "-la, -le" (mef'ulün ma'a) Türkçenin her dönemde kullanılan çok işlek bir ektir. (له) şeklinde yazılır (GUNESH,1997 : S.178).

5. Bildirme eki "-dir, -dır, -dur,-dür, /- tir, -tır, -tur, -tür" bildirme ekini isim ve isim soyundan kelimelere ekleriz. –dir bildirme eki kesinlik bildirir (ZULFİKAR, 1968: 47). - (در) şeklinde yazılır.

Aşağıdaki tabloda isim çekim ekleri almış olan bazı Arapça isimleri ve ismin türleri tespit ettim.

Arapça isimleri	Trnaskripsiyon	Ek türü	İsmin türü	Sayfa / Satır
احتمالندن	<u>İhtimâlinde</u> n	İsim hâl ekleri	Masdar	S.4/6
اختیاری	ihtiyârı	İsim hâl ekleri	Masdar	S.22/9
أفلاك	eflâk	Arapçada çoğul	İsm-i mekân	S.458/4
افكار	efkâr	Arapçada çoğul	Masdar	S.11/4
اعیاد	A'yâd	Arapçada çoğul	Masdar	S.14/12
اسرار	esrâr	Arapçada çoğul	Masdar	S.22/4
جمالندن	<u>Cemâlinden</u>	İsim hâl ekleri	Sıfat-ı müşebbehe	S.4/7
جمال قصه	<u>Cemâl kıssası</u>	İsim hâl ekleri	Sıfat-ı müşebbehe	S.61/16
سی				
جمالک	<u>Cemâlün</u>	iyelik eki	Sıfat-ı	S.13/4

			müşebbehe	
جمالی	cemâlî	Arapça izafet zamirleri	Sıfat-ı müşebbehe	S.20/9
جفایی	cefâyî	İsim hâl ekleri	Masdar	S7/3
جفآکز	cefâñız	iyelik eki	Masdar	S.345/3
جنتوك	cennetüñ	iyelik eki	İsm-i mekân	S.3/8
جرعه لرومز	Cür'alarumuz	iyelik eki	Masdar	S.23/5
جواهر	cevâhir	Arapçada çoğul	Somut ism-i	S.13/4
حسابه	hisâba	İsim hâl ekleri	Masdar	S.21/4
حقدن	hakdan	İsim hâl ekleri	Masdar	S.22/8
حجازه	hicâza	İsim hâl ekleri	İsm-i mekân	S.27/1
حکایتینی	hikâyetini	İsim hâl ekleri/ İyelik eki	Masdar	S.575/7
حکیمی	Hakîmî	İsim hâl ekleri	Sıfat-ı müşebbehe	S.15/6
حصاری	Hisârî	İsim hâl ekleri	Masdar	S.38/2
خطایه	ḥatâya	İsim hâl ekleri	Masdar	S.27/2
خطایی	ḥatâyî	İsim hâl ekleri	Masdar	
خليلوك	Halîlüñ	İyelik eki	Mübalağa sigası	S.26/4
خاطرم	Hâtırım	iyelik eki	Soyut ism-i	S.21/6
خیالینی	Ḥayâlını	İsim hâl ekleri/ İyelik eki	Soyut ism-i	S.351/11
خیالندن	Ḥayâlından	İsim hâl ekleri	Soyut ism-i	S.4/2
دماغنا	Dimâğına	Arapça izafet zamirleri	Cins ism-i	S.541/8
دماغمه	dimâğumda	İyelik eki /İsim hâl ekleri	Cins ism-i	S.13/8
دنیاده	Dünyâda	İsim hâl ekleri	Özel ismi	S.10/7
دنیايي	dünyâyı	İsim hâl ekleri	Özel ismi	S.593/2
دفتری	defteri	İsim hâl ekleri	Cins ism-i	S.6/9
نو الحجة	Zi'l-hicce	Arapçada İzafet	Beşinci isimleri / özel ismi	S.272/12
راکعات	râki'at	Arapçada çoğul	İsm-i fâ'il	S.111/12
رضادر	rızâdur	Bildirme eki	Masdar	S.13/11
زمانلر	Zamânlar	Çoğul eki	İsm-i zaman	S.431/14

زاهدلری	Zâhidleri	İyelik eki	İsm-i fâ'il	S.201/9
ساعدلری	Sâ'idleri	İyelik eki	İsm-i fâ'il	S.308/5
سحرده	Seherde	İsim hâl ekleri	İsm-i zaman	S.14/15
سحريله	Sihr ile	Vasita eki	Masdar	S.13/2
شمالندن	Şimâlinden	İsim hâl ekleri	İsm-i mekân	S.4/1
شاعرلر	Şâ'irler	Çoğul eki	İsm-i fâ'il	S.5/1
شهيدك	şehîdüñ	İyelik eki	Soyut ismi	S.32/10
صبادان	Sabâdan	İsim hâl ekleri	Masdar	S.13/9
صورتوك	sûretün	İyelik eki	Masdar	S.3/6
صحبتومز	sohbetümüz	İyelik eki	Masdar	S.50/3
صفاسي	safâsı	İyelik eki	Masdar	S.64/2
طالعي	Tâli'yi	Arapça izafet zamirleri	Masdar	S.559/4
ظلمات	zulümât	Arapçada çoğul	Masdar	S.425/13
عالمه	'alem-e	İsim hâl ekleri	İsm-i fâ'il	S.329/15,
عليه	'aliye	İsim hâl ekleri	İsm-i âlem	S.92/13
عباد	'ibâd	Arapçada çoğul	Masdar	S.321/14
عيبيني	'aybını	İsim hâl ekleri/ İyelik eki	Masdar	S.42/14
عشاقه	'uşşâka	Arapçada çoğul / İsim hâl ekleri	İsm-i fâ'il	S.585/5
عشقم	'ışkum	İyelik eki	Masdar	S.1/6
عشاقدن	'uşşâkdan	Arapçada çoğul / İsim hâl ekleri	İsm-i fâ'il	S.13/14
عشقو كده	'ışkunda	İsim hâl ekleri	Masdar	S.23/15
عشقي	'ışk-ı	Arapça izafet zamirleri	Masdar	S.483/6
عشقيه	'ışkıyile	Vasita eki	Masdar	S.43/10
عشقنا	'ışkana	Arapça izafet zamirleri	Masdar	S.502/8
عشق لری	'ışkleri	İyelik eki	Masdar	S.212/11
عشقومز	'ışkumuz	İyelik eki	Masdar	S.298/1
عشقو كز	'ışkunuz	İyelik eki	Masdar	S.345/3
عقلومز	'aklumuz	İyelik eki	Cins ism-i	S.181/10
عیشوموز	'ayşümüz	İyelik eki	Soyut ismi	S.555/9
عمرلری	'ömürleri	İyelik eki	Soyut ismi	S.126/5
عمرم	'ömrüm	İyelik eki	Soyut ismi	S.84/14
عمرده	'ömürde	İsim hâl ekleri	Soyut ismi	S.221/9
عزیزم	'azizüm	İyelik eki	Masdar	S.12/1
عين الحياة	'aynü'l - hayât	Arapçada İzafet	Cins ismi/	S.22/7

			soyut ismi	
عاقبتُ الامر	'akibetu'l- emr	Arapçada İzafet	Masdar	S.37/10
فراقك	firâkuñ	İyelik eki	Masdar	S.4/6
قبله در	kıbledür	Bildirme eki	İsm-i mekân	S.7/7
قران در	kırândur	Bildirme eki	Özel ismi	S.18/12
قررام	karârüm	İyelik eki	Masdar	S.35/16
قربانم	kurbânüm	İyelik eki	Az kullanılan masdar	S.479/16
قلبمه	Kalbümde	İsim hâl ekleri	Cins ismi	S.5/16
قلبنا	kalbana	Arapça izafet zamirleri	Cins ismi	S.509/11
كعبتين	kâbetiyen	Arapçada tesniye	İsm-i mekân	S.73/15
قاموسين	kamusyen	Arapçada tesniye	Cins ismi	S.154/5
كمالندن	kemâlinden	İsim hâl ekleri	Sıfat-ı müşebbehe	S.4/3
معشوقله عاشق	Ma'sûkıla 'âşık	Vasita eki	İsm-i mef'ûl İsm-i fâ'il	S.297/16
مُصباحی	Misbâhı	İsim hâl ekleri	İsm-i âlet	S.345/11
مفتاحی	Miftâhı	İsim hâl ekleri	İsm-i âlet	S.345/12
معشوقنوك	ma'sûkunun	İsim hâl ekleri	İsm-i mef'ûl	S.2/7
محببوم	mahabbetüm	İyelik eki	Soyut ismi	S.12/8
مجالس	mecâlis	Arapçada çoğul	İsm-i mekân	S.104/9
مکانده	mekânda	İsim hâl ekleri	İsm-i mekân	S.228/13
نظرده	Nazarda	İsim hâl ekleri	Masdar	S.13/6
نصیبم	nasîbem	İyelik eki	Soyut ismi	S.20/4
نصیبی	nasîbi	Arapça izafet zamirleri	Soyut ismi	S.2/12
نبطی	nabzı	Arapça izafet zamirleri	Masdar	S.8/5
هجرنده	Hecrinde	İsim hâl eki	Masdar	S.325/16
وجودم	vücûdum	İyelik eki	Masdar	S.13/12
وقتم	vaktım	İyelik eki	İsm-i zaman	S.340/1
وصالك	visûlüñ	İyelik eki	Masdar	S.4/6
وصاله	visâle	İsim hâl ekleri	Masdar	S.4/6

وصلنده	visâlında	İsim hâl ekleri	Masdar	S.325/16
وفاسي	vefâsı	İyelik eki	Masdar	S.66/4
يوسفه	yûsufa	İsim hâl ekleri	İsm-i âlem	S.12/1

Sonuç

Sonuç olarak Arapça ve Türkçe arasında büyük farklar bulunmaktadır. Arapçada isimler 2'e ayrılır. Asıl ve türemiş isimleridir.

Çalışma uygulamalı bir çalışma olduğundan dolayı Arapça isimleri uygulamalı olarak tespit edilmeye gayret edilmiştir. Yukarıda verilen veriler ışığında bu çalışmada elde edilen sonuçlar şu şekilde özetlenebilir:-

1. Bu divanda sık sık Arapça kelime kullanılmıştır. Bunların büyük bir genellekle isim ve sıfatlardır.
2. Bu divanda çok Arapça isimler kullanılmıştır. Bunların büyük bir genellekle ism-i mef'ûl ve ism-i fâ'ildir. Arap dilinde ism-i fâ'il, müştak isimlerden olup işi yapan gösterir ve çok kullanılır.
3. Yazar bu divanda Arapça her türlü masdarları mücerred, mimli, mezîdünfih ve mec'ul kullanılmaktadır.
4. Yazar bu divanda bazı Arapça isimlerle Türkçe tamlanan ekleri kullanıp bazı Arapça isimlerle Arapça grameri şeklinde tamlanan ekleri kullanmıştır.
5. Yazar bu divanda bazı Arapça isimlerle –lar çoğul eki kullanıp bazı Arapça isimlerle Arapça grameri şeklinde çoğul olarak kullanmıştır.
6. Bu divanda bazı Arapça isimlerle iyelik ekleri kullanıp bazı Arapça isimlerle Arapça grameri şeklinde izafet zamirleri olarak kullanmıştır.

Kaynakça

- BARIN Erol- DEMİR Celal; Türk Dil Bilgisi 2. Biçim Bilgisi, Öncü Basımevi, 1.Baskı, Ankara 2008.
- BURHANETTİN, Kadı; Kadı Burhanettin Divanı, I. Tıpkıbasım, Alaeddin Kırıl Basımevi, İstanbul 1944.
- ÇÖRTÜ, Mustafa Meral; Arapça DilBilgisi Nahiv, 17. Baskı, İfan Yayınları, İstanbul 2014.
- DEMİR, Tufan; Türkçe Dilbilgisi, Kurmay Yay., 2.Baskı, Ank.2006.
- DEVELİ,Hayati; Osmanlı Türkçesi Grameri I. , Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eski şehir 2012.
- EDİSKUN, Haydar; Türk Dil Bilgisi, Remzi Yay., İst. 1985.
- ERGİN, Muharrem; Osmanlıca Dersleri II., Edebiyat Fakültesi Basımevi, İst. 1958.
- ERGİN, Muharrem; Osmanlıca Dersleri, Boğaziçi Yay., İst.2016.
- ERGİN, Muharrem; Türk Dil Bilgisi, Bayrak Yay., İst.2000.
- FUAD PAŞA, Mehmet; Kitabul Mir'at Ul Siniye Fi Kavaidul Osmaniye, Almatbaat'ul vataniyye, Beyrut 1866.
- GENCAN, Tahir Nejatı; Dil Bilgisi, T.D.K. Yay., 2. Baskı, İst. 1971.

- GÜLSEVİN, Gürer; Eski Anadolu Türkçesi, Gazi Kitabevi, Ank. 2004.
 GÜNEŞ, Sezai ; Türk Dili Bilgisi, Rektörlük Yay., 3.Basım, izmir 1997.
 HENGİRMEN, Mehmet; Türkçe Dilbilgisi, Engin Yay., Ank.2007.
 KORKMAZ, Zeynep; Gramer Terimleri Sözlüğü, TDK.Yay., 3.Baskı, Ank.2007.
 SEVİNÇ, Resul; Arapçanın Temel Gramer Kuralları (Çözümlü-
 Alıştırma) Nahiv, Ensar Yay., 1.Basım, İst. 2013.
 TİMURTAŞ, Faruk K.; Osmanlıca Türkçesi Grameri, Alfa Yay., 9.Baskı, İst.1999.
 TİMURTAŞ, Faruk K.; Osmanlıca Türkçesine Giriş I, Alfa Yay., 27. Baskı, İst.2008.
 ZÜLFİKAR, Hamza; Yabancılar için Türkçe Dersleri Dil Bilgisi, Ankara Üniversitesi Türkçe Kursu Yay., Ank.1968.

دراسة الاسماء الجامدة والمشتقة في ديوان قاضي برهان الدين

م. ابتسام عريبي عبد الله / ماجستير لغة تركية
 جامعة بغداد / كلية اللغات / قسم اللغة التركية

الملخص:

يرجع أصل اللغة التركية المتداولة حالياً إلى عهد الدولة العثمانية والتي تعرف اليوم باللغة التركية العثمانية وكانت تكتب بالحروف العربية. تحتوي اللغة التركية العديد من الكلمات الدخيلة ذات اصول عربية وفارسية وانكليزية وفرنسية وغيرها من اللغات وكان تأثير اللغة العربية واضحاً على كثير من الالفاظ والمصطلحات الاجتماعية والسياسية والاقتصادية والثقافية التركية.

تهدف هذه الدراسة الى دراسة الكلمات العربية المستخدمة في ديوان قاضي برهان الدين وتوضيح اجزائها ووظائفها الصرفية ودراسة اللواحق والافعال المساعدة التركية التي استعملت مع الكلمات العربية وكذلك القواعد العربية التي استخدمت مع هذه الكلمات بالرغم من استخدام هذه الكلمات في اللغة التركية. وتناولت هذه الدراسة ايضا الحروف العربية المستخدمة في النصوص العثمانية القديمة وما يقابلها في اللغة التركية الحديثة.

الكلمات المفتاحية: الكلمات الدخيلة العربية، اللغة العثمانية، قاضي برهان الدين، صفة، اسم.